

Veza između osjećaja i razuma

<"xml encoding="UTF-8?">

Osjećaji i razum

Jedna od odgojnih tema jeste pitanje osjećanja u čovjekovoj duši. Sa islamskog gledišta ovom pitanju daje se neprocjenjiv značaj, jer ono ima brojne moralne učinke i dostignuća. Upravo zbog ove činjenice islam naglašava kako upoznavanje sa ovom tematikom, tako i njeno .praktično usvajanje

Osjećaji i fitretske pobude

Stvaralački genij je ovaj potencijal usadio u srž svakog ljudskog bića i zato se ubraja u čovjekove fitrijate. Osjećanje se može uočiti već u prvim sedmicama života novorđenčeta i prisutno je kod čovjeka sve do smrti. Ono zapravo vlada svim dionicama ljudskog života. A u .značajnoj mjeri je pokazatelj uzvišenosti i odrastanja duše ili pak pada i nazadovanja

Razlika emocije i razuma

Uzvišeni Bog je osim razuma učinio osjećanja stalno prisutnim elementom u čovjeku. Stoga je sa stanovišta temeljnosti i učinaka svoga postojanja, osjećanje zasebno i različito od razuma. I razum i osjećanja su prisutni i stvoreni u cilju stizanja do sreće i upotpunjenja prisutne .čovječnosti u čovjeku

Razum je pravedan sudija

Razum u čovjeku zauzima mjesto učenog i pravednog sudije koji ima svu životnu arhivu čovjeka pred sobom, proučava je, ocjenjuje i za svaki predmet ima poseban sud i stav. S druge strane, osjećanja predstavljaju čistu izvršnu snagu. Stoga ocjenjivanje i odvajanje koristi od štete nije njihov posao. Emocije žele izvršiti ono što osjećaju. Da li je takav posao koristan ili nije, to osjećanje ne može razabrati. Dužnost razuma je procjena, vaganje, odvajanje dobra od .zla itd. Zbog toga razum nazivaju koristoljupcem

Sud razuma je racionalan

Kada razum izvršava presudu, zaključak donosi na temelju razloga i dokaza. Zbog toga prihvatanje ili odbijanje svakog suda koje razum učini mora biti zasnovano na dokazima i jasnim proračunima. Osjećanja prepoznaju samo ljubav, a prihvataju izazov i uzbuđenje. Majčino srce ispunjeno je ljubavlju prema djetetu, a milost je ispunila dubinu njena bića. Ona voli dijete kao sebe, kao svoj život. U svoj toj ljubavi nema nikakvog naučnog i razumskog razloga. Ona nema potrebe za logikom i dokazima u svojoj ljubavi. Možemo vidjeti kako simpatizeri oponašaju svog idola ili simpatiju čak i u načinu hoda i u oblačenju. Ovo oponašanje je nešto što se ispoljava samo po sebi. Ljubav i želja zaljubljenog igraju svoju igru i .vrše utjecaj na njegove korake

Razum je hladan i bez osjećanja

Razum je poput pravde i znanja – hladan, nemilosrdan i statičan. Osjećanje je puno pokreta, uzbuđenja, topline, prijateljstva, neprijateljstva, ljubavi i mržnje. Čovjek svojim razumom i mišlju osvaja svijet, planinu, pustinju, prirodu, nebo, mora, životinje i biljke. Potčinjava ih te uzima sebi u službu s ciljem lakšeg i kvalitetnijeg življenja. Upravo razum uzdiže čovjeka do nezamislivih visina, a životinju ostavlja na onoj razini na kojoj i jeste. Razum je moćno svjetlo i putokaz kretanja. Međutim, snaga koja pokreće ljude, koja dariva unutarnju snagu jeste osjećanje. Sva milosrđa, nasilja, ratovi i zločini, žrtvovanja i patnje jesu posljedica i plod osjećanja. Jedan učenjak kaže kako obavijesti koje naši osjeti sakupljaju iz vanjskog svijeta razum koristi tako što nam osigurava sredstva rada u njemu. Zahvaljujući svojim otkrićima, snazi zapažanja i moći ruku, doveo nas je do zadivljujućeg položaja. Napravio je moćne teleskope za posmatranje pojava udaljenih milione svjetlosnih godina od naše galaksije, ili moćne digitalne virtualne mikroskope kojima se može proučavati mikro-svijet. Osim toga, kao i velik broj drugih sredstava kojima se mogu izvoditi veliki ili mali poduhvati, u stanju je da za nekoliko minuta uništi zdanja koja su ponos civilizacija. U ćelije se ulazi posebnim načinima, na atomima se svaki dan iznova nešto otkriva. Razum je stvorio nauku i filozofiju. Kada je uravnotežen, dobar je vodič. Međutim, pored svega ne poklanja nam osjećaj za život i nije ništa više doli jedna od psihičkih akcija. Ukoliko se sam razvija, a ne uz pratnju osjećanja, udaljit će pojedince jedne od drugih i izvest će ih iz čovječnosti. Osjećanja se više javljaju iz živčanog poretka simpatikusa i srca negoli se iz mozga prelazi u stanje uzbuđenja ili hrabrosti, ljubavi ili mržnje da bi se čovjek, u takvom stanju, podstakao na djelo koje je mozak isplanirao. Strah, srdžba, ljubav, hrabrost i

oduševljenje stanja su do kojih se dolazi preko simpatičkih vlakana čiji nas impulsi tjeraju ili na odbranu, ili na bijeg, ili na napad. Logika nije dovoljna sama po sebi da bi ujedinila pojedince, niti može potaći milost ili zlobu. Razum gleda vanjski život, a suprotno od toga, osjećanja su zaokupljena unutarnjim zbivanjima. U jednoj izreci Paskal je istakao: *"Srce ima argumente koje logika ne poznaje."* Neracionalna aktivnost psihe tj. emocija, poklanja nam snagu radosti koja pojedincima daje moć izlaska iz sebe i stupanja u doticaj sa drugima, da ih vole i da se na njihovom putu žrtvuju. Razum i osjećanja imaju izvanredno važnu ulogu u sticanju čovjekove sreće. Naime, čovjeku nije moguće dostizanje savršenstva, kojeg je dostojan, osim uz dosljednu i pravilnu upotrebu ovih dvaju potencijala. Zaista Allah naređuje čovjeku pravičnost i dobročinstvo. Uspostavljanje pravde i vrijednost pravednosti stoje u službi razuma i moći razmišljanja, a dobročinstvo je posljedica emocije i osjećanja. Ukoliko u porodici ili društvu bude vladala samo pravda, ta porodica i društvo osuđeni su na propast zato što je osjećanje bitan činilac čovjekovih fitreta. Ukoliko su osjećanja iskorišćena na neispravan način, ravnoteža između pojedinca i društva biva narušena, a kada nestane ravnoteže, nestaje i pojedinca i društva. Isto stanje je i sa korišćenjem razuma. Društvo bez pravde znači društvo bez logike, .bez zakona i bez cilja, što predstavlja nered koji je ravan nestanku čovječanstva

?Šta je to civilizirano društvo

Za ispravan čovjekov život islam predviđa određene uvjete. Upravo su ti uvjeti osnova za odvajanje čovjeka od životinje. U takvoj zajednici potvrđuje se uloga razuma i osjećanja, a društvo koje to nema naziva se životinjskom zajednicom. Hazreti Sadik a. s. kaže: "Nema grada ili države, a da u cilju osiguravanja ovosvjetskih i vjerskih dobara nema potrebu za sljedećim trima pojavama:

- pravnikom, učenim i bogobožazanim;
- vladarem, dobronamjernim i sposobnim za vladanje;
- ljekarem, upućenim u svoje zanimanje i od povjerenja;
- fakihom, koji je oličenje vjere

Din predstavlja skup nebeskih zakona koji trebaju osigurati čovjeku i ovosvjetsku i onosvjetsku sreću. Te zakone Uzvišeni Bog je predstavio čovjeku putem svojih poslanika. Čovjek koji bi trebao predstavljati oličenje vjere i biti pronositelj njenih zakona treba stići do racionalnih uvjerenja u vjerske zakone, a zatim ih praktično provesti u životu. Ako takav čovjek ne bude imao vjere i ako svoja saznanja o vjeri ne bude provodio u životnoj praksi, sigurno je da će .zastraniti, što neizostavno uzrokuje i moralni krah društva u kojem živi

Vladar, oličenje zakona

Vlast je u osnovi u službi zakona, a provođenje dobrih zakona osigurava društvu sreću. Shodno tome, pravda je dijete razuma, a razuman čovjek koji je dobronamjerman i na kojeg se može osloniti jeste izvršilac naredbi koje izdaje razum. Kada je riječ o vlasti, islam zastupa mišljenje da se u slučaju sučeljavanja anarhije i haosa sa vladavinom nevjernika prednost daje nebogobojaznom vladaru. Islam nam ukazuje da anarhija u korijenu suzbija čovječnost, dok vladar grješnik siječe grane i lišće čovječnosti. A ukoliko upitamo razum, on daje prednost očuvanju korijena, makar i po cijenu gubljenja grana, lišća i pupoljaka. Iz tog razloga imam Sadik, a. s., kaže: "Ukoliko ovaj vladar bude pametan, a njegove se naredbe – usmjerene ka općem dobru i koristi – budu provodile, može se reći da se to društvo kreće u orbiti ljudskog .života

Ljekar, oličenje ljubavi i osjećanja

Prema riječima Imama Sadika a. s., ljekar nije iscjeljitelj tijela, već oličenje ljubavi i osjećanja. Ljekaru otkrivamo svoje tajne. On je draga osoba sa kojom možemo razgovarati o duševnim i tjelesnim tegobama. Upravo zbog toga Imam Ali a. s., kaže: "Ko sakrije bolest od ljekara iznevjerio je svoje tijelo." Hadis ukazuje na činjenicu da je ljekar bliski prijatelj kojem možemo povjeriti svoje skrivene tegobe, a ako ih sakrijemo od čovjeka sposobnog da nam pomogne u .njihovom otklanjanju, iznevjerili smo svoje tijelo

Važna napomena

Jedan od islamskih običaja vezanih za društveni život jeste obilazak bolesnika. Spomenut ćemo nekoliko hadisa iz ove oblasti: Imam Ali, a. s., kaže: "Jedno od najboljih čovjekovih dobročinstava jeste obilazak bolesnika." U hadisu je upotrijebljen izraz hasaneh, koji se obično koristi u vezi sa osjećanjima. Shodno tome, za kćeri se kaže da suhasenat (dobro), a za sinove n'imet (blagodat), tj. kćer je oličenje milosti, osjećanja i požrtvovanosti. A kada sve to povežemo, uvidjet ćemo činjenicu da je obilazak .bolesnika jedna vrsta oličenja milosti, osjećanja i dobar praktični pokazatelj jedinstva društva

Poslanik i emocije

U hadisima nailazimo na brojne primjere Poslanikovih obilazaka bolesnika, pa i onih koji nisu bili muslimani.

Imam Ali a. s., kaže da je Poslanik obilazio i bolesne jevreje.

Od Božijeg poslanika s. a. v. a., prenosi se sljedeće kazivanje: *“Potpuni obilazak je da staviš svoju ruku na glavu bolesnika, da ga pitaš za stanje u kojem je proveo noć, kako je osvanuo, a zatim da se rukuješ sa njim.”*

Imam Sadik a. s., kaže: *“Potpuni obilazak bolesnika zahtijeva da mu se stavi ruka na rame te da se ne zadržava dugo, zato što je posjeta dosad-nih ljudi bolesniku teža i bolnija od boli njegove bolesti.”*

Iz života Imama Sadika a. s., prenosi se sljedeći događaj: Nekoliko ljudi sretoše Imama na putu. Upitao ih je kamo su se namjerili. Rekoše: *“Pošli smo posjetiti jednog bolesnika.”* Imam reče: *“Da li znate da se bolesnik obraduje svemu što mu se donese?”*

Iz navedenih hadisa, kao i iz velikog broja hadisa koji se odnose na ovu temu, možemo iskoristiti veliki broj moralnih, psiholoških i odgojnih činjenica, od kojih svaka za sebe predstavlja zasebnu društvenu i odgojnu temu. Osnova svega počiva na međusobnoj saradnji. U skladu sa islamskim stavom jedno društvo će imati sve potrebne dionice tek kada bude imalo ozbiljnu saradnju među pojedincima koji ga čine. Skup jedinki sam po sebi ne čini društvo, niti takvo šta čini zajednicu. Za primjer možemo uzeti stado ovaca, ili krdo bivolica, ili čopor vukova, ili roj pčela. Pobrojani predstavnici životinjskog roda žive zajedno, ali nisu društvo u kojem postoji moralni kodeks. Čovječnost je odlika koja jedno društvo čini ljudskim, a .ono je ukrašeno oličenjima moralnih načela i međusobnog potpomaganja

Oličenje milosrđa i emocija

Međusobni odnosi dobit će na vrijednosti tek kada budu pobuđeni moralom i osjećanjima. Upravo zbog toga Poslanik obilazi bolesnog jevreja. Ovdje se očituje osjećanje, jer u toj posjeti nema nikakve ljudske uobičajenosti ili koristi. Jevrej nije ni komšija, ni saputnik Poslanikov, čak mu je lično bio otvoreni neprijatelj iz naroda koji je najviše ometao i nanosio zlo njemu i njegovoj poslaničkoj misiji. Ali, kada se razbolio, kada je postao nemoćan i potrebit za pažnjom, Poslanik mu izkazuje svoju milost jer ga vidi čovjekom, Božijim stvorenjem, koji trenutno ima potrebu za nečijom pažnjom. Poslanik s.a.v.a. u takvom trenutku, bez i najmanjeg oklijevanja, udovoljava njegovim potrebama. Imam Ali a. s., obraćajući se Maliku Aštaru, rekao je sljedeće:

*"Ljudi kojima bi ti trebao upravljati ne izlaze iz dvije skupine – ili su ti braća po vjeri, ili su stvorenja kao i ti sam. Stoga budi milostiv prema njima, a vlast ne smatraj sredstvom
".otimačine*

Obraćanje pažnje na psihološka pitanja

Stavljanje ruke na čelo, rukovanje, kratki boravak i nošenje poklona, odraz su milosti prema bolesniku, ali svi spomenuti postupci također bude milost i kod bolesnika. Shodno tome, islam razum i emocije vidi najupečatljivijim činiocima koji čovjeka vode do konačne sreće. Nažalost, moderni je čovjek sve osjećajno potisnuo, postao je okupiran razumom i njegovim efektima, .zbog čega smo svjedoci hladnog i bezosjećajnog svijeta

Riječ naučnika

Moderni je čovjek zaokupljen mjestom življenja, običajima života koje mu moderno društvo nameće, utrkom za standardima i trendovima dana, traumama pod psiho-pritiskom, te ukoliko ne želi biti izvan tokova današnjice, mora se uklopiti u njene trenutačne tokove. Sve spomenuto i još puno činilaca nanose štetu i tijelu i duši. Čovjek je sofisticiranim sredstvima koja posjeduje i koja mu služe u svrhu uređenja okoline osudio sebe na neizostavni nazadak. Ovdje ne osuđujemo znanje već čovjeka znalca. Nismo znali na koji način odvojiti ispravno od pogrešnog, zabranjeno od dozvoljenog, tako da smo pogazili zakone prirode i svoga iskona, te počinili grijeh koji nikad ne ostaje nekažnjen.[1] Na kraju bi moralo biti jasno da su osjećanja, milost i ljubav čovjekovi iskonski nagoni, fitret, koji su dio njegove suštine. Svi naši odnosi i doticaji izgubili su boju čovječnosti, a poprimili zadah dobitka i koristoljublja. Milostivi smo prema nekome jer želimo povratnu uslugu. Kajemo se zbog prošlosti, a zabrinuti smo za budućnost. Sve se to dešava zato što su nam cilj i pobuda bili korist i dobit, dok smo neka djela licemjerno predstavljali milosrđem. Kad nam prevara ne urodi plodom, mi se kajemo. Da smo kojim slučajem svoju skrivenu namjeru od početka uskladili sa vanjskim izgledom, ne samo da se ne bismo kajali već bismo to milosrđe učinili s više poleta. Znanje ne treba razvijati samo u granicama njega samoga i njegove zasebne vrijednosti, već bi cilj trebao biti stjecanje znanja koje usavršava čovjeka. Pitanju osjećanja bi se trebalo posvetiti tako ozbiljno kao što se to čini sa pitanjem termodinamike naprimjer, te na taj način obratiti pažnju cijeloj zbilji. Usredsrediti se na zbilju u potpunosti veoma je važno pitanje, jer ukoliko čovjek to ne učini, rast i napredak su mu neuravnoteženi, a sve što postoji, pa čak i mrtva priroda, osuđeno je na propast i nestajanje ukoliko izađe iz posebne putanje namijenjene svrhi svoga stvaranja.

Imam Sadik a. s., kaže: "Muslimani su obavezni – u cilju jedinstva i međusobne povezanosti – truditi se da budu milostivi i od pomoći onima kojima je pomoć potrebna. Također trebaju biti blagi i pažljivi jedni prema drugima." Na kraju je poručio da potreba nije samo materijalne naravi, već je i psihička potreba dio čovječnosti te da na nju treba obratiti pažnju ako se želi da rast društva bude uravnotežen. U drugom hadisu Imama Sadika a. s., kaže se: "Povežite se, učvrstite veze prijateljstva, jedni s drugima budite dobri, milostivi i osjećajni." Prvi dio hadisa :povezan je sa uvjerenjima iskazanim u sljedećem kur'anskom ajetu

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

I svi se prihvatite Allahova užeta, i ne razjedinjujte se... (Ali Imran, 103)...

Drugi dio tiče se moralnih pitanja i duševnih osobina, što je praktičan produžetak i posljedica prvog dijela hadisa, tj. ukoliko smo muvehidi i ukoliko je osnova svega za nas Bog i Poslanik, ovo se uvjerenje prenosi i u našu praksu. Treći dio hadisa jeste društvene naravi, tj. upućuje na odazivanje nevoljnicima i na milosrđe prema njima. Time se zaslužuje Božija milost, shodno ".pravilu: *"Budi prema drugom onakav kakav bi volio da on bude prema tebi*

O ljudskim sklonostima

Čovjek je biće sazdano od tijela i duše, a svaka od ovih dviju sastavnica ima svoje karakteristične sklonosti i težnje koje se razlikuju u ovisnosti od podsticaja. Ove sklonosti trebaju biti zadovoljene da bi čovjek postigao željeno savršenstvo i ostvario sveobuhvatnost dostizanja svoje čovječnosti. Osnovni uvjet za postizanje ideala o kojima je riječ jeste poštovanje ravnoteže i pravde. Čovjek ima prirodnu potrebu za hranom, te je stoga treba zadovoljiti. Međutim, sreća čovjeka nije samo u dobroj hrani. Čovjek također ima tjelesne strasti koje mora zadovoljiti, ali potpuna čovjekova sreća ne leži ni u ovom obliku zadovoljenja. Ljudi znaju provesti sahat pred ogledalom kako bi pronašli najbolju frizuru, najljepši pogled i osvajajuće "ja", a sve to rade samo zbog jednog izlaska. Takvi su se zapravo našli izvan stvarnosti, kruže negdje iznad činjenica, uzaludno podilazeći tom lažnom "ja". Glavni kapital čovjeka jeste razum, koji se treba razmišljanjem i učenjem razvijati, širiti i jačati. Međutim, potpuni čovjek nije samo razum i misao, već on kao takav ima potrebu za osjećajnošću. S druge strane, čovjekova sreća ne počiva samo ni u razumu, ni u emocijama. Cilj života jeste od svakog pojedinca napraviti samosvojan primjer čovjeka. Radi izvršavanja svojih ljudskih obaveza, svaki pojedinac mora razvijati sve svoje tjelesne, misaone i duhovne moći. To na određen način čini kolektivnu odgovornost. Drugim riječima, svi su uključeni u isti proces.

Siromah i bogat, bolestan i zdrav, muškarac i žena, dijete i starac moraju nastojati oko istog. Svaki čovjek, bez obzira ko je, šta je i u kakvom društvenom području se nalazio, ima osjećajne, razumske i tjelesne potrebe čije je zadovoljenje neophodno u cilju obavljanja svojih dužnosti i obaveza.

[1] Aleksis Karel, Čovjek nespoznato biće, str. 263